

TOLV STEG MOT ETT SVERIGE UTAN RASISM

POLITIK I RÖRELSE, DEL 3: ANTIRASISTISK RAPPORT 2014

SVERIGES SOCIALDEMOKRATISKA
UNGDOMSFÖRBUND

Sammanfattning	2
Inledning.....	3
Reformer	4
Kunskap och antidiskriminering	4
Prioritera hatbrott	4
Stärk Diskrimineringsombudsmannen.....	5
Kunskapsatsning i grund- och gymnasieskola	5
Skolan	6
Reformera skolvalet.....	6
Förskolan	7
Välfärd	8
Den offentliga välfärdens antirasistiska logik.....	8
Fritidslyft	9
Arbetsmarknad	10
Kompetensbaserad rekrytering i offentlig sektor.....	10
Valideringsgaranti och stopp för arbetsgivarutvisning.....	11
Ordning och reda på arbetsmarknaden — för alla	13
Bostäder	14
Tillräckligt och blandat bostadsbestånd med färre möjligheter att välja bort boende	15
Förbättra miljonprogrammets stadsmiljö.....	15
12 antirasistiska reformer	17
Referenser	18

Sammanfattning

Rasismen är ett av våra största samhällsproblem. Rasismen är inte konstant utan påverkas direkt av hur samhället förändras – och den samspelar med klass och andra strukturer. Därför är normkritik och tal om tolerans inte tillräckligt för att utmana rasism och diskriminering. Antirasistisk politik måste ge människor mer makt att påverka sitt liv och större möjligheter till det liv man önskar.

För det krävs en skola som uppfyller sitt kompensatoriska uppdrag såväl som sitt kunskapsuppdrag, en bostadspolitik som inte segregerar, en allmän och god välfärd som är lika tillgänglig oavsett var man bor eller vem man är, och en fungerande arbetsmarknad där utan diskriminering. Bara så går det att underminera rasismens bakomliggande orsaker.

I denna rapport presenteras 12 förslag. Strukturella reformer som – tillsammans med direkta åtgärder för ökad kunskap, medvetenhet, och mot diskriminering och hatbrott – ska motverka rasismen och dess drivkrafter.

Inledning

SSU:s främsta mål är människans frigörelse. När vi betraktar det svenska samhället ser vi strukturer som begränsar människans möjligheter att leva sitt liv i frihet. Det gäller inte minst den växande organiserade rasismen i både i vårt land och i hela Europa. Socialdemokratisk antirasism handlar om att vända den utvecklingen och bryta rasistiska strukturer som ger människor olika möjligheter och livsvillkor utifrån exempelvis hudfärg, religion, födelseland eller språk.

Det är omöjligt att förstå och bekämpa rasismen utan att förstå ojämlikhet och klass. En antirasistisk politik som saknar analys av samhällets ekonomiska strukturer kan aldrig på allvar utmana rasistiskt förtryck och diskriminering.

Rasismen är inte konstant. Den varierar med och påverkas direkt av hur samhället ser ut. Med det perspektivet går det att förstå varför de högerextrema krafterna återigen har vuxit sig starka. Det är inte för att människor plötsligt har blivit mer intoleranta eller rasistiska. Snarare växer rasismen i spåren av ökad ekonomisk ojämlikhet och social oro. Det kanske tydligaste exemplet på det är nazistpartiet Gyllene Grynings inträde i det grekiska parlamentet i det senaste valet.

Men att rasismen inte är konstant ger också hopp och förtröstan. Hopp om att vi kan hejda högerextremismens framfart och vända utvecklingen. Förtröstan om att det finns en politisk väg som leder mot ett samhälle utan diskriminering, förtryck och våld.

Rasism är en strukturell maktordning. Den kan inte stoppas enbart med tal om "tolerans" eller genom att ta avstånd från "främlingsfientlighet". Det krävs en antirasistisk politik som går bortom att diskutera normer och rasistiska beteenden. Antirasistiska reformer måste också bekämpa de strukturer som skapar diskriminering och rasism.

I denna rapport presenterar SSU 12 antirasistiska reformer för att bryta den strukturella rasismen. Reformerna är inte en komplett handlingsplan – utan ska ses som några av de pusselbitar som krävs för att kunna bekämpa rasismen och skapa ett jämlikt samhälle.

Reformer

Kunskap och antidiskriminering

Olof Palme påpekade en gång att: *"Vi betraktar oss gärna som fördomsfria och toleranta. Men så enkelt är det ändå inte."* Den iakttagelsen är riktig än idag. Såväl den etniska som den ekonomiska segregationen har ökat i Sverige, och det hänger ihop. Både klass och utländsk bakgrund får tydliga konsekvenser, var för sig och tillsammans. För den enskilde tar det sig uttryck som exempelvis i vilken utsträckning man väljer att studera vidare och risken för arbetslöshet och för ohälsa (Socialstyrelsen 2010). Men hela samhället, vi alla, är också förlorare, eftersom segregation och rasism gör att vi inte får del av alla människors begåvning och talang.

Antirasistisk politik handlar om att riva murar för allas lika möjligheter och jämlika livsvillkor, men den måste också handla om att gripa in direkt när diskriminering och rasism verkar och tar sig uttryck. Slutligen är antirasistisk politik en process för att medvetandegöra och synliggöra de rasistiska strukturerna och maktordningarna.

FN:s kommitté mot rasdiskriminering (CERD) har i sin senaste granskning av Sverige lämnat ett antal rekommendationer. SSU anser att en socialdemokratisk regering bör beakta dessa för att stärka antidiskrimineringsarbetet i Sverige under kommande mandatperiod.

Prioritera hatbrott

Förekomsten av afrofoba, antisemitiska och islamofoba hatbrott (BRÅ 2013). 2012 identifierades över fem tusen polisanmälningar som hatbrott. En fjärdedel av hatbrotten med rasistiska motiv riktades mot afrosvenskar (Mångkulturellt centrum 2013). Sannolikt är mörkertalet är stort, och av de inkomna anmälningarna är det tusentals som inte registreras som hatbrott eftersom hatbrott saknar brottskod hos Polisen.

Sedan 2007 är inte längre bekämpandet av hatbrott prioriterat i regeringens regleringsbrev till Polisen. Det har resulterat i minskad kunskap och i bristande hantering av myndigheterna, liksom att många polismyndigheter valt bort arbete mot hatbrott, vilket Polisen själv påpekat (Rikspolisstyrelsen 2013). Det är en av rättsväsendets viktigaste uppgifter att skydda medborgare som blir utsatta för våld. Därför måste hatbrott prioriteras.

SSU föreslår att

- hatbrott prioriteras i regeringens regleringsbrev till Polisen och Åklagarmyndigheten.
- en särskild brottskod för brott med hatmotiv införs så att brott och motiv utreds redan i Polisens förundersökningsarbete.

Stärk Diskrimineringsombudsmannen

Diskrimineringsombudsmannen (DO) är den svenska myndighet som ytterst leder arbetet mot diskriminering och för alla individers lika rättigheter. DO har ett brett uppdrag. Myndigheten ska dels utöva tillsyn enligt diskrimineringslagen, dels arbeta aktivt för att motverka diskriminering.

Sverige har en förhållandevis välutvecklad diskrimineringslagstiftning. Därför handlar möjliga förbättringar framför allt om hur lagen efterlevs och tillämpas. Här har DO en central roll. Genom att driva ärenden i domstol kan DO bidra dels till att personer som utsätts för diskriminering får upprättelse, dels påverka rättsutvecklingen mot fler fällande domar.

Idag leder mål sällan till fällande dom

Etnisk tillhörighet är den diskrimineringsgrund för vilken DO får in flest anmälningar. Under 2013 gjordes 1 827 anmälningar till DO, varav 752 rörde just diskriminering på grund av etnisk tillhörighet. Av alla de närmare två tusen anmälningar om diskriminering som kom in under 2013 valde DO att gå till domstol med endast 17 ärenden (DO 2013). Att så få ärenden går hela vägen till domstol beror bland annat på att det ofta är svårt att bevisa att diskriminering har skett.

Det finns emellertid metoder som kan öka möjligheten att fälla de som diskriminerar. Det framgår om man studerar de 752 anmälningar om etnisk diskriminering som inkom till DO under 2013. Av de fyra fall som gick till domstol byggde tre på en undersökning av romers möjlighet att hyra bil som Sveriges Radios Ekoredaktion genomfört. Granskningen visade att 22 av 65 besökta bensinstationer nekade romer att hyra, men att det fanns lediga bilar när Ekots journalister ställde samma fråga ett kort tag senare. Undersökningen är ett exempel på en så kallad praktikprovning som något förenklat innebär att personer med exempelvis olika etniska tillhörigheter utger sig för att efterfråga samma sak, så som en bostad eller ett arbete. Genom att kartlägga resultatet kan bevis erhållas för eventuell diskriminering (DO 2011). Granskningar liknande den som genomfördes av Sveriges Radio kan, och bör, genomföras även av DO själv.

DO måste på ett tillfredsställande vis kunna använda sig av samtliga verktyg – tillsyn och förebyggande åtgärder – som myndigheten förfogar över. I dagsläget räcker dock inte resurserna till, vilket bland annat uppmärksammats av FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering. I dess senaste granskning rekommenderades Sverige att stärka DO, bland annat genom högre anslag (CERD 2013).

SSU föreslår att

- anslaget till Diskrimineringsombudsmannen ökas kraftigt.

Kunskapsatsning i grund- och gymnasieskola

Åtgärderna för att motverka diskriminering måste kompletteras med en kunskapsatsning riktad mot skolelever. Flera utredningar framhåller att kunskapsnivån om rasism inte är tillräcklig (SOU 2005:56, SOU 2012:74). Breda informationssatsningar genomfördes under 1990-talet kopplade

till *All Different All Equal*-kampanjen och *Om detta må ni berätta* om Förintelsen, vilket ökade kunskapen och medvetenheten om dessa frågor.

Inom satsningens uppdrag bör de som deltar diskutera den flera hundra år långa rasistiska kunskapsproduktionen. Exempel på frågor som bör beröras är den transatlantiska slavhandeln och kolonialismen, liksom Sveriges roll i dessa projekt. Satsningen bör även behandla det svenska bidraget till den rasideologiska tankeproduktionen bland annat genom rasbiologiska institutet och efterkrigstidens tvångsteriliseringar.

SSU föreslår att

- det genomförs en informationssatsning i grund- och gymnasieskola som diskuterar och synliggör strukturell rasism och Sveriges historiska roll i kolonial och rasideologisk kunskapsproduktion.

Skolan

Skolan har en viktig roll som en kompensatorisk institution och ska ge alla barn samma möjligheter i livet. Detta förutsätter ett likvärdigt och jämlikt utbildningssystem, där resurserna fördelas efter behov. Emellertid präglas den svenska skolan idag av allt mindre likvärdighet.

Reformera skolvalet

Skolverket visar att spridningen beträffande elevernas resultat har ökat sedan 1990-talet (Skolverket 2013), och att den har ökat både mellan och inom skolor. Samtidigt som fler får högsta betyg i grundskolan blir allt färre behöriga till gymnasiet. Det är en oroande utveckling.

Orsakerna till att skolsegregationen ökat är komplexa. En grupp forskare från Stockholms och Uppsala universitet pekar på det fria skolvalet som en central förklaring. Resursstarka grupper väljer oftare än resurssvaga att nyttja skolvalet, vilket leder till en sortering av elever efter föräldrarnas bakgrund; det är främst är elever med högutbildade, självförsörjande och svenskfödda föräldrar som reser långt till skolan. Dessutom ökar benägenheten att pendla till en skola längre bort om det finns många synliga minoriteter och socialbidragstagare i området man bor i (Malmberg 2013).

Även Skolverket menar att skolvalsreformen med stor sannolikhet har bidragit till att skillnaderna mellan skolor har ökat. Skillnaden har fördubblats sedan slutet av 1990-talet, vilket gör att betydelsen av vilken skola man går i också ökar (Skolverket 2013). Genom kamrateffekter påverkar elevsammansättningen påverkar förutsättningarna att nå goda resultat. Skolverket (2013) menar därför att en ökad skillnad mellan skolor leder till att omgivningens effekt på studieresultaten förstärks – eller med andra ord att mindre studiemotiverade elever drabbas hårdast när de sämsta skolorna blir sämre.

Konsekvensen av ett utbildningssystem som sorterar elever i tidig ålder

En av utmaningarna med dagens skolvalssystem är med andra ord att det för många handlar lika mycket om att välja bort områden eller studiekamrater som att välja en bra skola. Det

förstärker i sin tur konsekvensen av att råka ha en viss bakgrund, att vara mindre studiemotiverad under en tid eller att bo i ett visst område.

Tendensen förstärks ytterligare när skolor drivs av vinstmotiv, eftersom det är en lönsam strategi att plocka upp studiemotiverade individer. Det är helt enkelt billigt att lära upp den som har många böcker i bokhyllan eller som brinner för att lära sig nya saker.

Skolvalssystemet reformeras så att skolan återfår sitt kompensatoriska uppdrag, och för att förhindra att det finns dåliga skolor. Att ta bort valmöjligheter skulle direkt gå ut över de motiverade elever som idag ges större frihet. Därmed innebär en reformering att se över vinstdrivande friskolor och samtidigt kraftfullt motverka skolvalets segregande effekter.

SSU föreslår att

- det fria skolvalet reformeras för att säkerställa likvärdigheten i den svenska skolan, motverka skolsegregationen och återupprätta skolans kompensatoriska roll.
- skolpengen tydligare fördelas efter socioekonomiska förutsättningar.

Förskolan

Utbyggnaden av den offentliga barnomsorgen har varit viktig för att främja jämlikhet och sysselsättning. Den har gjort det möjligt att kombinera arbetsliv och familjeliv och därmed bidragit till kvinnors frigörelse. Även idag har barnomsorgen potential att möjliggöra för fler att få en egen försörjning och för att minska avståndet till arbetsmarknaden.

En tredjedel av arbetskraften har obekväma arbetstider

Än idag måste stora grupper välja mellan familjen och yrket. Det gäller framför allt dem som arbetar på obekväm arbetstid. Andelen som arbetar på kvällar och helger var 2011 32 procent (SCB 2012). 30 procent av Kommunals medlemmar och 33 procent av arbetarna i LO-kollektivet uppger att de inte kan arbeta heltid på grund av de öppettider som förskolan har idag (Kommunal 2012). Kvinnor och personer med utländsk bakgrund är överrepresenterade i yrken där obekväm arbetstid framför allt förekommer, såsom omsorgs- och serviceyrken (Regeringskansliet 2013; SCB 2014).

En utbyggnad av barnomsorgen så att den blir tillgänglig även under obekväm arbetstid skulle gynna låginkomsttagare i allmänhet och arbetarkvinnor i synnerhet. Reformen skulle medföra en ökad möjlighet att kombinera barn och arbete, vilket skulle ge dessa individer större makt över sitt liv och sin vardag. Detta är en viktig komponent för att motverka rasifiering av berörda grupper. Många kommuner väljer emellertid att inte tillhandahålla barnomsorg på obekväm arbetstid, och vi förordar därför lagstiftning på området.

Vårdnadsbidraget spär på segregation

2008 införde regeringen ett vårdnadsbidrag i Sverige. Enligt Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi kan bidraget komma att missgynna utrikesfödda kvinnor och deras barn genom den inlåsnings-effekt som uppstår i och med att bidraget skapar incitament för framför allt utrikesfödda kvinnor att vara borta från arbetsmarknaden (ESO 2011). Samtidigt minskar

bidraget sannolikheten för att barnen till utrikesfödda kvinnor går på förskolan, vilket bland annat försämrar deras inläring av det svenska språket och därmed barnens möjligheter att ta sig in i samhället på lika villkor. Vårtnadsbidraget är därför svårt att förena med en antirasistisk politik.

Förskolan är en nyttighet som gynnar hela samhället. Den måste vara likvärdig både mellan och inom kommuner. Möjligheten att gå på förskola ska inte styras av vilka förskolor den enskilde känner till, och hur många olika köer man ställer sig i. De privata köerna är sällan transparenta, och det är inte alltid tydligt vilka bedömningsgrunder som egentligen råder. Risken för diskriminering och segregering är uppenbar. Förskolan finansieras av det gemensamma, och att organisera kösystemen till förskolan gemensamt och rättssäkert borde därför vara en självklarhet. Alla förskoleplatser ska fördelas via *en* kö per kommun – som parallellt med kötid kan ta hänsyn till avstånd till förskolan och förskolegruppernas sammansättning.

SSU föreslår att

- alla kommuner ska vara skyldiga att erbjuda barnomsorg på kvällar och helger.
- vårtnadsbidraget avskaffas.
- varje kommun ska organisera en gemensam kö för alla kommunens förskoleplatser.

Välfärd

Den offentliga välfärdens antirasistiska logik

Varför är en generell välfärd som utförs gemensamt, snarare än privat eller i bolagsform, antirasistisk? Det offentliga följer en logik som är radikalt olik den privata sektorns: Det offentliga styrs efter behov. Det privata styrs av efterfrågan.

I många delar av samhället och på flera marknader finns det ingen konflikt mellan de två drivkrafterna: Alla får vad de behöver när var och en efterfrågar det den vill ha. I välfärden krockar emellertid logikerna. När vi inte kan efterfråga det vi behöver blir vi i enlighet med marknadslogiken bortvalda. I valet mellan mer eller mindre lönsamma patienter eller brukare kommer en aktör som styrs av avkastning alltid ha intresse att välja den förstnämnda. Inga regleringar, påbud eller sanktioner kommer att förändra detta grundläggande förhållande.

Det innebär i praktiken att i ett samhälle där diskriminering förekommer kan det mycket väl vara ekonomiskt rationellt att diskriminera. Som vårdgivare med avkastning som mål är drivkraften att sänka kostnaderna för en viss behandling eller insats. I ett samhälle där hälsoutfall redan är beroende av medborgarnas födelseland är det rationellt för en vinstdrivande aktör att på olika vis undvika att behandla den som är utlandsfödd, eftersom resultatet av behandlingen i snitt är sämre än för den som är född i Sverige.

Konsekvenserna av en marknadsmässig styrning

Med vårdvals-systemet har resurserna till områden med lägre inkomster minskat, samtidigt som de ökat till områden med högre medelinkomst. Tillgängligheten och vårdutnyttjandet har ökat mest bland dem med högst inkomster (Karolinska institutet 2014). Det är följden av marknadslänkande styrning i välfärden.

Samtidigt som resurserna styrs mot redan välbärgade områden och individer sker en annan utveckling där hälsoutfallen blir allt mer beroende av utbildningsnivå. Skillnaden mellan att vara högskoleutbildad eller inte har ökat dramatiskt när det kommer till livslängd, hur stor chans man har att överleva de vanligaste sjukdomarna eller olyckorna, psykisk hälsa liksom upplevd hälsa (Socialstyrelsen 2013).

Upphandling och privat drift bör vara undantag, reserverade för de fall kommunens invånare anser sig ha särskilda skäl. Kommunen bör ha både kontroll över och ta ansvar för den välfärd som den är skyldig att tillhandahålla. Detta ansvar är omöjligt att förena med Lagen om valfrihetssystem (LOV), som tillåter aktörer att etablera sin verksamhet utan möjlighet för kommunen att lägga in veto och med få möjligheter att slänga ut aktörer som missköter sig.

Fritidslyft

I ett gott samhälle är vård och omsorg tillgängligt för alla. Där finns också möjligheter att uppnå, och tillgång till, ett meningsfullt liv och en rik fritid. Särskilt viktigt är det för barn och ungdomar, vars bakgrund annars i hög grad kommer styra vad man gör utanför hem och skola.

SSU menar att fritidshemmen här har en central roll att fylla. Fritids är mycket populärt – i lågstadieåldern är mer än 90 procent av barnen inskrivna. Samtidigt har bristande resurser och ett diffust uppdrag gjort att barngrupperna blivit större och personaltätheten sjunkit. Konsekvensen är att fritidshemmen har svårt att uppfylla målet om stimulerande verksamhet och utvecklande fritid som skollagen föreskriver.

Det är därför angeläget att inom ramen för ett fritidslyft stärka fritids med resurser och ett större och tydligare uppdrag. Bemanningen måste vara tillräcklig, och verksamheten ska vara meningsfull och stimulerande. Så kan vi motverka att fritidsaktiviteter styrs av föräldrarnas

Om rasifiering

Rasifiering är en social process i vilken individer tillskrivs egenskaper och diskrimineras utifrån föreställningar om ras, etnicitet och kultur. Rasifiering samspelar med klass eftersom ekonomisk utsatthet förstärker konsekvenserna av diskriminering, och kan göra det mer "rationellt" för exempelvis arbetsgivare att diskriminera. Vice versa minskar diskriminering och segregering individens möjligheter till arbete och utbildning, och ökar därmed betydelsen av klass och bakgrund. När socioekonomi blandas samman med attribut som skiljer individer eller grupper från normen uppstår en rasifieringsprocess.

Rasifiering och vinst i välfärden

När det blir ekonomiskt rationellt att diskriminera exempelvis utlandsfödda och i stället rikta in på specifika grupper, såsom höginkomsttagare, uppstår en rasifieringsprocess. I den används vissa attribut för att sortera individer. Därmed riskerar dessa attribut att förstärkas av vinstdrivande aktörer i välfärden. Bara en offentlig aktör med andra drivkrafter kan vända den negativa spiralen.

bakgrund, tid och pengar – eller av vad ens kompisar råkar göra för tillfället. Så kan vi dels förbättra den efterfrågade och uppskattade verksamhet som fritidshemmen utgör, dels försäkra oss om att tillgången på fritids blir mer jämlik. Det är inte rimligt att barnen sorteras efter skoltid redan i lågstadiet.

SSU föreslår att

- välfärden i huvudsak ska drivas av det offentliga, och endast i särskilda fall upphandlas eller privatiseras och att kommunen ska avgöra eventuella etableringar.
- ett fritidslyft som säkrar mer personal och tydligare uppdrag genomförs för att säkra allas tillgång till en bra fritidsverksamhet.

Arbetsmarknad

Socialdemokraterna satte vid partikongressen 2013 upp ett nytt mål för sysselsättningen. Sverige ska nå lägst arbetslöshet i EU till 2020 genom att öka antalet och andelen sysselsatta och antalet arbetade timmar. Idag är sysselsättningsgraden i Sverige, det vill säga andelen av befolkningen som är i arbetskraften, bland inrikes födda nästan 15 procentenheter högre än bland utlandsfödda. Även arbetslösheten är mycket ojämnt fördelad mellan olika grupper. Främst drabbas människor utan gymnasieexamen, ungdomar och utrikesfödda. Bland utlandsfödda är arbetslösheten 16 procent, bland inrikes födda 6 procent (Holmberg et al. 2014).

Gruppen utlandsfödda är emellertid inte homogen, tvärtom. Sysselsättningsgrad och arbetslöshetsnivå varierar avsevärt med födelseland och utbildningsnivå. Utrikesfödda från Afrika och Asien är särskilt utsatta (Holmberg et al. 2014).

För att bygga en dynamisk arbetsmarknad måste rekrytering ske efter den kompetens som verksamheten behöver. Emellertid är det vanligt att utländsk utbildning eller kvalificering inte erkänns. Konventionell rekrytering som sker utifrån ”känsla” och informella nätverk upprätthåller och återskapar samtidigt diskriminerande och segregeringande strukturer. När informella nätverk är en viktig väg vid rekrytering leder det oftast till att människor som har likartad bakgrund anställs. Givet en vithetsnorm innebär rekrytering genom informella nätverk att vita svenskar att anställer andra vita svenskar.

Detta är några av orsakerna till att människor med utländsk bakgrund missgynnas på arbetsmarknaden, vilket leder till högre arbetslöshet men också sämre anställningsvillkor och lägre löner för dessa grupper.

Kompetensbaserad rekrytering i offentlig sektor

Utländsk bakgrund minskar betydligt chansen att kallas till jobbintervju i Stockholm, Malmö och Göteborg (ILO 2006). Personer med typiskt svenska namn har 50 procent större sannolikhet att kallas till intervju än sökanden med typiskt arabiska namn (Carlsson 2009). För att undersöka diskriminering på grund av utseende har sannolikheten för adopterade svenskar att ha en anställning jämförts med sannolikheten för personer som hade ett, som det uppfattades, ”mer svenskt” utseende (Rooth 2002). Metoden ansågs bra för att utesluta faktorer relaterade till

namn eller kultur eftersom många adopterade har exempelvis svenskklingande namn. Resultaten visade att personer med mer "typiskt svenskt utseende" hade större sannolikhet att ha en anställning än personer som var adopterade från andra länder. Flera studier visar samma sak: Människor med namn och/eller utseenden som inte upplevs som "svenska" diskrimineras på den svenska arbetsmarknaden (DO 2014).

Rekrytering är en nyckel för att komma åt diskriminering

Syftet med en rekryteringsprocess är att säkerställa att den mest lämpade kandidaten får jobbet. När objektiva kriterier saknas är det mer sannolikt att en anställning sker på "känsla". Att rekrytera med hjälp av magkänsla kan ibland bli bra, men utan tydliga metoder och kriterier vid rekrytering riskeras en omedveten bortsortering av kvalificerade arbetssökanden på felaktiga grunder – diskriminering.

För att effektivt motverka diskrimineringen på arbetsmarknaden är det nödvändigt med beprövade metoder för arbetsgivaren att använda sig av. *Kompetensbaserad rekrytering* är en sådan metod. Målet är att motverka omedveten diskriminering i rekryteringsprocessen genom att fokusera på sökandes mätbara kompetenser. Det blir därmed ett sätt att stärka arbetsgivare i att bedöma och värdera sökande med utländska utbildningar.

Kompetensbaserad rekrytering används redan på flera håll inom offentlig sektor. Både kommuner, såsom Linköping och Gävle, och myndigheter, bland andra Jordbruksverket, upplever sig ha haft framgång med metoden. Dessutom framhålls kompetensbaserad rekrytering som metod på HR-utbildningar och sprids i ideell sektor av bland annat TCO och Tankesmedjan Interfem (TCO 2010).

Offentlig sektor bär ett stort ansvar att ligga i framkant i arbetet mot diskriminering. Kompetensbaserad rekrytering bör vara ett steg på vägen.

SSU föreslår att

- kompetensbaserad rekrytering standardiseras som rekryteringsmetod i offentlig sektor.

Valideringsgaranti och stopp för arbetsgivarutvisning

På en antirasistisk arbetsmarknad erkänns och tillvaratas den kompetens som människor som har invandrat till Sverige har med sig. Arbetsgivare är emellertid ibland osäkra på hur kompetens och kunskaper som förvärvats i andra länder ska värderas. I värsta fall kan denna osäkerhet leda till att människor som är födda och uppväxta utomlands sorterar bort i en rekryteringsprocess eller erbjuds ett arbete för vilket den sökande är överkvalificerad. Svårigheter med att synliggöra utländsk kompetens riskerar även att resultera i att en person som är född och uppväxt utomlands och som önskar komplettera sin utbildning måste börja studera på en kunskapsnivå hen redan behärskar. För att snabbt kunna etablera sig på den svenska arbetsmarknaden och få ett arbete i nivå med sin kompetens krävs att man på ett effektivt vis kan få sin kunskap erkänd, det vill säga validerad.

Nyanlända får idag inte tillräcklig information och kunskap för att kunna etablera sig i Sverige (SOU 2003:75, SOU 2008:28, SOU 2012:69). Saco (2013) beskriver den process som invandrade akademiker ska ta sig igenom för att ta sig in på den svenska arbetsmarknaden som att "orientera utan både karta (information) och kompass (vägledning)". Exempelvis är processen för att få sin kunskap validerad utspridd på en rad myndigheter, vilket gör att det kan vara otydligt vart man ska vända sig. Svårigheterna för utrikesfödda att etablera sig på arbetsmarknaden medför negativa konsekvenser för den enskilde, för de offentliga finanserna och för samhället som helhet.

Förtydliga ansvaret och informationen för den som kommer till Sverige

I dagsläget omfattas vissa nyanlända av etableringslagen. Den innebär att personer i arbetsför ålder som beviljas uppehållstillstånd ska få en plan för etablering på arbetsmarknaden inom två månader från uppehållstillstånd. Personer som inte omfattas av lagen är dock i stor utsträckning hänvisade till att själva söka information om olika myndigheters service.

För att alla utrikesfödda ska ges möjlighet att snabbt etablera sig på arbetsmarknaden krävs bredare insatser än de som idag följer av etableringslagen. Alla som beviljas uppehållstillstånd i Sverige ska kallas till ett frivilligt etableringssamtal. Baserat på detta samtal ska individanpassad information ges om de insatser Arbetsförmedlingen kan erbjuda samt hur personen ska gå till väga för att få sin kompetens validerad. För att detta ska fungera krävs att Arbetsförmedlingen ges ett tydligt samordningsansvar.

Vidare är det viktigt att själva valideringsprocessen är rättssäker och effektiv. Därför måste myndigheterna arbeta utifrån en sammanhållen modell för validering av utländsk kompetens. Det ska vara en rättighet att få sin kompetens erkänd. Processen för validering ska ha skett inom ett halvår från att den inleddes – alternativt ska besked ha getts om de kompletterande kurser eller dylikt som kan krävas för att kunna omsätta den enskildes kompetens i en svensk kontext.

Alla berörda ska ha tillgång till samlad och konkret information och vägledning. För att säkerställa det bör regeringen ta fram, och kontinuerligt uppdatera, en nationell vägledning till det svenska samhället, arbetsmarknaden och de olika insatser som finns att tillgå. Informationen, som ska finnas tillgänglig på flera språk, ska tillhandahållas av Arbetsförmedlingen i samband med etableringssamtalet.

Upphållstillstånd kopplad till anställning ger arbetsgivaren orimligt förhandlingsövertag

Även omständigheterna vid beviljandet av permanenta uppehållstillstånd påverkar nyanländas ställning på arbetsmarknaden. Ett arbetstillstånd ger idag endast ett tillfälligt uppehållstillstånd som är helt beroende av anställningen. Först efter flera år som anställd kan en person, enligt gällande regler, beviljas permanent uppehållstillstånd. Detta ger den anställde en ytterst svag ställning i relationen till arbetsgivaren eftersom man både riskerar att bli av med jobbet och sitt uppehållstillstånd.

Det här underbygger den strukturella rasismen i samhället. Utifrån tillhörighet och bakgrund skapas olika arbetsmarknader med olika villkor. Den enda framkomliga vägen är att koppla isär uppehållstillstånd från anställning så att den som har arbetat i Sverige med arbetstillstånd ska ha rätt att stanna.

SSU föreslår att

- en valideringsgaranti införs, som innebär
  - ett frivilligt etableringssamtal inom en månad från beviljat uppehållstillstånd
  - rättighet att få sin kompetens validerad, eller ha påbörjat processen med samma syfte, inom sex månader från ansökan
  - att Arbetsförmedlingen ges ett samordnande ansvar mellan individ och myndigheter och arbetsmarknad.
- samtliga personer som kommit till Sverige, fått arbetstillstånd och erbjudits tillsvidareanställning också ska erbjudas permanent uppehållstillstånd.

Ordning och reda på arbetsmarknaden – för alla

Den svenska arbetsmarknadsmodellen har lett till stora framgångar för Sverige genom att säkerställa trygghet för löntagarna och bidra till en god ekonomisk utveckling. Idag missgynnas emellertid vissa svenskar systematiskt utifrån klass- och rasifieringsmönster. Utländsk bakgrund, liksom föräldrarnas födelseland, påverkar inte bara risken för arbetslöshet utan också var på arbetsmarknaden man befinner sig. Det finns en tydlig koppling mellan rasifiering, osäkrare anställningsvillkor och facklig anslutningsgrad (Wondmeneh 2014). Detta pekar på att den arbetsrättsliga lagstiftningen, a-kassans utformning och villkoren för permanent uppehållstillstånd måste förbättras.-

I många yrken där människor med utländsk bakgrund är överrepresenterade, exempelvis service- och omsorgsyrken, präglas anställningarna av otrygga villkor. I samma yrken arbetar många dessutom ofrivillig deltid (SCB 2010, Regeringskansliet 2013). En utsatt position i yrkeslivet minskar människors möjligheter att styra över sina egna liv. Samtidigt försvagar en sådan arbetsmarknad arbetarkollektivet och fackföreningarna gentemot arbetsgivarna på ett sätt som utmanar partsmodellen. I Sverige är det arbetsrättsliga skyddet betydligt starkare vid tillsvidareanställningar än vid visstidsanställningar, vilket ger incitament för arbetsgivarna att undvika de förstnämnda (Holmberg et al. 2014).

Under Alliansens tid har ett av benen i partsmodellen, a-kassan, försvagats. Kravet på antalet arbetade timmar har ökat och antalet ersättningsdagar för deltidsarbetslösa har sänkts. Därmed har situationen för arbetsmarknadens mer utsatta grupper förvärrats (LO 2008). Eftersom många personer som blir rasifierade tillhör denna grupp har förändringarna i a-kassan bidragit till den strukturella rasismen på arbetsmarknaden. En reform av a-kassan så att fler blir inkluderade vore jämlikhetsfrämjande i flera avseenden.

Ytterligare en faktor som förstärker rasifieringen på arbetsmarknaden är att arbetsgivare kan utnyttja invandrade arbetare genom att inte ge dem samma lön och villkor som för inrikes födda. Det skapar ett underläge för den enskilde samtidigt som hela löntagarkollektivet blir försvagat. För att skapa en rättvis arbetsmarknad måste alla löntagare, oavsett ursprung, få svenska löner och omfattas av svenska kollektivavtal.

Mycket av detta har Sverige arbetat för i FN:s konvention för skydd av migrantarbetare och deras familjers rättigheter (FN 1990). Konventionen reglerar grundläggande rättigheter och fastställer bland annat migrantarbetarens rätt att bilda föreningar och fackförbund och att behandlas på ett likvärdigt vis som nationella arbetare. Konventionen har ännu inte ratificerats av Sverige. Även om rättigheterna i konventionen redan idag till stor del är skyddade för migrantarbetare i Sverige skulle en svensk ratificering av konventionen vara betydelsefull. En ratificering innebär ett tydligt ansvarstagande: Sverige vill garantera rättigheterna för människor som befinner sig i särskilt utsatta situationer. Dessutom ger en ratificering en klar signal till andra länder att Sverige tar frågan på allvar.

SSU föreslår att

- den arbetsrättsliga lagstiftningen stärks genom minskade möjligheter att stapla visstidsanställningar på varandra, mindre möjligheter till ofrivillig deltid, och en ratificering av FN:s konvention om skydd för migrantarbetare.
- trösklarna till a-kassan sänks och att ersättningstiden till deltidsarbetslösa förlängs.

Bostäder

Många tätorter i Sverige är mycket segregerade. Segregationens uttryck är en geografisk uppdelning enligt rasifierings- och klassmönster som reserverar vissa stadsdelar för en välbärgad vit, övre medelklass.

Bostadsbristen segregerar och skapar grogrund för diskriminering

Två viktiga förklaringar till boendesegregation är att det absoluta antalet bostäder inte står i paritet till hur många som vill bo på ett visst ställe och att det finns få möjligheter att hyra i vissa områden. Hyresrätter säljs ut och omvandlas till bostadsrätter samtidigt som nyproduktionen är låg. Kapital för att kunna köpa, eller lång kötid för att hyra, en bostad blir då extremt viktiga. Hyresvärdar får stor makt att välja, eller välja bort, hyresgäster – med diskriminering som följd.

Ökad produktion är en nyckel för att få ett större och mer blandat utbud av bostäder. Men det krävs också aktiva insatser för att vända dagens utveckling mot låg blandning mellan olika upplåtelseformer. Vi ser hur områden med i huvudsak bostadsrätter i stadsmiljö och ägda småhus i villakvarter reserveras för dem med kapital samtidigt som andra områden domineras av hyresrätter, vilket driver människor med kapital och som önskar äga sitt boende därifrån.

Utmana den geografiska sorteringen

I allt högre grad är det priserna på bostadsrätter som avgör var människor bor. Det påvisar behovet av en central roll för allmännyttan. Det offentliga kan på allvar utmana den rumsliga

segregationen mellan områden genom att styra hur och var bostadsproduktion sker. Segregationen inom bestånden kan motverkas genom att inte låta marknadslogiken, fördomar eller enbart kötid styra vem som får en lägenhet.

Även de privata hyresvärdarna har ett stort ansvar. Där sker idag en sortering utifrån både fördomar och ekonomi. Diskrimineringsombudsmannen visar (2009) att diskriminering utifrån rasifieringsgrunder sker i högst grad för privatägda hyresrätter. I Bostadslösningen (2014) har SSU tidigare lyft hur privata värdar selekterar utifrån inkomst – trots att kommunen kan ta risken för att hyresgästen hamnar på obestånd. Inkomstkravet syftar därmed i princip bara till att välja önskvärda hyresgäster på oklara grunder.

Tillräckligt och blandat bostadsbestånd med färre möjligheter att välja bort boende

En av anledningarna till att det är bostadsbrist i vissa regioner är att en del kommuner inte tar tillräckligt ansvar för regionens bostadsförsörjning. Med en regional arbetsmarknad får dessa kommuner fördelarna av inflyttning till regionen – utan att ta kostnaderna för de bostäder och den utbyggda service som inflyttning medför.

Samtidigt finns det i många regioner, däribland Stockholmsregionen, tydliga planer med beräkningar på hur många bostäder som behövs för att uppnå balans med antalet inflyttade i kommunen. Problemet är att kraven inte är bindande. Kommunerna har således få yttre drivkrafter att se till att de efterlevs. Att göra kraven bindande mot vite vore både ur tillväxt- och jämlikhetssynpunkt högst rimligt.

Idag finns få möjligheter för det offentliga att påverka vilken upplåtelseform som byggs, särskilt när kommunen inte äger marken eller avser att sälja den till byggaren. Samtidigt påverkar upplåtelseformen markens pris: Den som vill bygga bostadsrätter kommer alltid att kunna betala ett högre pris per kvadratmeter på grund av skatte- och redovisningsmässiga fördelar. Därför bör det vara möjligt att skriva in upplåtelseform i detaljplanen.

Att styra upplåtelseform i planen skulle innebära att kommunerna, utifrån behovet, kan ange en lägsta nivå av andelen bostäder med en viss upplåtelseform. Exempelvis skulle kommunen kunna kräva att minst hälften av lägenheterna i ett område som i övrigt präglas av ägda bostäder ska vara hyresrätter.

SSU föreslår att

- de regionplaner som finns för kommuners bostadsproduktion görs bindande mot vite.
- kommunen ges möjlighet att skriva in lägsta tillåtna andel av olika upplåtelseformer när ett bostadsområde planeras.
- möjligheten att ställa inkomstkrav fräntas privata värdar och att ansvaret – inklusive kreditrisken – istället tas över av kommunen.

Förbättra miljonprogrammets stadsmiljö

Stadsplaneringen påverkar hur vi lever våra liv och vilka människor vi möter i vår vardag. Därför är stadsbyggnad en central och potentiellt kraftfull komponent i en antirasistisk politik.

Den täta stadens antirasistiska potential

Stadsbyggnad kan genom att skapa geografisk närhet bidra till levande städer där medborgare möts. Då blir sociala och ekonomiska klyftor svårare att försvara och upprätthålla än när välbärgade kan isolera sig i egna stadsdelar. Detta är den täta stadens sociala och antirasistiska potential.

För att nå målet om en mer demokratisk stad krävs en förändring i synen på hur den ska byggas. En gång för alla måste de planeringsideal som skapar motorleder och satellitstadsdelar överges. Istället krävs ett fokus på att förtäta och utvidga stadsmiljön i redan befintliga områden.

En betydande faktor för segregeringen i våra städer är efterfrågan och bristen på stadsmiljö. Innerstadens attraktivitet driver upp priserna för att bo där. Konsekvensen blir rika, och därmed oftast, vita segregerade enklaver mitt i våra städer. En lösning på detta är att öka utbudet av stad. Genom att skapa mer och bättre stadsmiljöer istället för att ytterligare glesa ut staden med punkthus och satellitområden kan vi minska segregationen. Vi får dessutom en möjlighet att överbygga de barriärer – motorleder och geografiska ingenmansland – som ofta isolerar stadsbebyggelsen från förstaden och förorten. Fokus i denna reform bör därför läggas på stadsplaneringsnivå med förtätning och naturliga kopplingar mellan stadsdelar som centrala inslag.

En upprustning av miljonprogramsområden bör därmed ha som mål att binda samman dessa områden med andra stadsdelar, skapa nya offentliga rum, och bör utgå från fotgängare och cyklisters villkor snarare än massbilismens.

SSU föreslår att

- det sker en upprustning av miljonprogrammen med syfte att binda ihop de stadsdelar som inte hänger ihop med staden samt att rusta upp lokala centrum och infrastruktur på fotgängare och cyklisters villkor.

12 antirasistiska reformer

Kunskap

- Stärk DO:s budget
- Kunskapssatsning i grund- och gymnasieskola
- Prioritera hatbrott i polisens arbete

Välfärd

- Stärk den kommunala offentliga välfärden
- Genomför ett fritidslyft

Skola

- Kompensera för skolvalets effekter
- Skapa en gemensam kö till den kommunala barnomsorgen, erbjud förskola på obekvämt arbetstid och avskaffa vårdnadsbidraget

Arbetsmarknad

- Offentligt arbetsgivaransvar vid anställningar
- Valideringsgaranti för nyanlända
- Ordning och reda på hela arbetsmarknaden

Bostad

- Tillräckligt och blandat bostadsbestånd
- Förbättra miljonprogrammets stadsmiljö

Referenser

- Arena Idé 2013, *Att göra antirasism*, Maryam Yazdanfar och Anton Landehag.
- BRÅ 2013, *Hatbrott 2012 – Statistik över självrapporterad utsatthet för hatbrott och polisanmälningar med identifierade hatbrottsmotiv, Teknisk rapport*
- Carlsson, Magnus 2009, *Essays on Discrimination in Hiring*
- CERD 2013, *Kommittén för avskaffande av rasdiskriminering, Sammanfattande kommentarer avseende Sveriges gemensamma 19:e till 21:a periodiska rapport, antagna av kommittén vid dess 83:e möte*
- DO 2009, *Diskriminering på bostadsmarknaden*
- DO 2011, do.se/sv/Press/Pressmeddelanden-och-aktuellt/2011/Praktikprovning--ett-verktyg-for-att-uppmarksamma-diskriminering/
- DO 2013, *Diskrimineringsombudsmannens årsredovisning 2013*
- DO 2014, *Forskningsöversikt om rekrytering i arbetslivet*
- ESO 2011, *Sysselsättning för invandrare – en ESO-rapport om arbetsmarknadsintegration*
- FN 1990, *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*
- Holmberg, Bertil, Eva Mörk, Mårten Palme och Robert Östling 2014, *Arbetsmarknadsreformer för jobb och välfärd – rapport från socialdemokraternas forskningskommission*
- Karolinska institutet 2014, *Fem år med husläkarsystemet inom Vårdval Stockholm*
- Kommunal 2013, *Barnomsorg på obekvämt arbetstid – för vem?*
- Kommunal 2014, *Mångfald i äldreomsorgen – om anställningsvillkor för utlandsfödda medlemmar i Kommunal*
- Lind, Daniel 2009, *Mellan dröm och verklighet: frihet och livschanser i framtidens Sverige*
- LO 2008, *Etnisk diskriminering i arbetslivet – kunskapsläge och kunskapsbehov*
- Malmberg, Bo 2013, *Den svenska skolans nya geografi*
- Mångkulturellt centrum 2013, *Afrofobi – en kunskapsöversikt över afrosvenskarnas situation i dagens Sverige*
- Regeringskansliet 2013, *Delaktighet i framtiden – utmaningar för jämställdhet, demokrati och integration: delutredning från framtidskommissionen*, Patrick Joyce
- Rikspolisstyrelsen 2013, *Inspektion av polismyndighetens förmåga att upptäcka och utreda hatbrott*
- Rooth 2002, *Adopted Children in the Labour Market – Discrimination or Unobserved Characteristics?*
- SCB 2010, *Födda i Sverige – ändå olika*
- SCB 2012, *Levnadsförhållanden rapport 126: Arbetstider och arbetsmiljö 2010–2011.*

SCB 2014, *Yrkesregistret med yrkesstatistik: Andel utrikes och inrikes födda efter yrkesområden*

Skolverket 2013, *Skolverkets lägesbedömning 2013*

Socialstyrelsen 2010, *Social rapport 2010*

SOU 2003:75, *Etablering i Sverige – ojämlikheter och ansvar för individ och samhälle*

SOU 2005:41, *Bortom Vi och Dom – teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*

SOU 2005:56, *Det blågula huset – strukturell rasism i Sverige*

SOU 2008:58, *Egenansvar med professionellt stöd*

SOU 2012:69, *Med rätt att delta – nyanlända kvinnor och anhöriginvandrare på arbetsmarknaden*

SOU 2012:74, *Främlingsfienden inom oss*

SSU 2014, *Bostadslösningen*

TCO 2010, *Rekrytera utan att diskriminera*